

Hrvatoma tudi dr. I. Šorlija in Jos. Kostanjevca. Ta zadnja Ilesičeva knjiga »Noviji slovenski pisci« seznaja hrvatsko občinstvo v glavnem s slovenskimi pisatelji, ki so se udejstvovali nekako od leta 1890. sem. Zastopani so dr. Tavčar, Trdina, Maselj Fr. Podlimbarski, Milčinski, Govekar, Ivan Cankar, Meško, Finžgar, Murnik, Golar, Pugelj, dr. Lah, dr. Kraigher in Novačan.

Knjiga je bila v glavnih potezah pripravljena že pred vojsko in teksti — razen Podlimbarskega, Kraigherja in Novačana — tudi aprobirani od »Društva hrv. srednjoškolskih profesorov« za šolske svrhe. Izšla je šele leta 1919; predgovor, kjer so navedeni glavni podatki tega mojega referata, je datiran z majem 1919. Zato se mi zdi, da bi bil g. pisatelj lahko še naknadno uvrstil med tekste enega ali drugega izmed naših mlajših, predvsem iz Dom in Svetovega kroga, n. pr. da omenim poleg drugih le Preglja in Izidorja Cankarja. Prav škoda tudi, da ni g. dr. Ilesič nekoliko natančneje ocenil posameznih pisateljev, kar nam sam izjavlja v uvodu. Hrvatsko občinstvo bo sicer čitalo te primere posameznih pisateljev, toda večkrat jih ne bo znalo kam uvrstiti. Zato bi želeli pri eventualni drugi izdaji, oziroma, če se bodo take izdaje prirejale tudi za srbsko občinstvo, da se ta stvar izpopolni, kajti knjiga bo potem daleko bolj ustrezala svojemu namenu, ki je bil prvotno označen kot šolski. Seveda bo izbor tekstov pri eventualni drugi izdaji tudi moral biti nekoliko drugačen in bolj tehtan, kot pa n. pr.: ... »če pa klerikalci prirede besedico za kmečko ljudstvo, se vrši v nedeljo po večernicah in je komej zabavnejša od njih« ... (Kontrolor Škrobar, 221). Psovka »klerikalci« nas niti najmanj ne razburja. Hudo nam je le za dragoceno knjigo, ki bi ob splošnem pomanjkanju lahko služila v šoli, ki pa vsled takih mest ne spada prav v roke naše mladine, — na drugi strani pa tudi za g. pisatelja Kraigherja, ki stoji v prvih vrstah naših umetnikov in ki bi ga kako drugo, bolje izbrano mesto lahko dosti ugodneje označevalo.

Ivan Mazovec.

† **Ravnatelj Viktor Bežek.** Dne 21. decembra 1919 smo v Ljubljani pokopali ravnatelja goriškega učiteljišča g. Viktorja Bežka, rojenega leta 1860. Izgubili smo z njim enega naših najboljših mož, izmed prvih naših kulturnih delavcev. Slovensko pedagoško slovstvo in »Slovensko šolsko Matico« je zadel silen udarec. Kar je rajnik spisal, je bilo vse v prikupni obliki in t e m e l j i t o. Bil je vzor temeljitosti. Že kot dijak je bil izredno podkovan v vseh strokah. Saj je znano, da je bivši gimnazijski ravnatelj Jakob Smolej v 8. razredu vzkliknil kmalu potem, ko je Bežek zapustil ljubljansko gimnazijo in odšel na vseučilišče: »Hier sind einst Griechen gesessen!« — Za Dom in Svet je v letu 1891. spisal lepo razpravo »O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih«, ki je v njih razložil svoje nazore o najboljšem načinu pouka v nemščini. Spomin Viktorja Bežka bo med slovenskim ljudskim in srednješolskim učiteljstvom ostal vekotrajn.

D.

Glasba.

Koncert Pero Stojanovič. V veliki dvorani Narodnega doma se je vršil dne 22. dec. 1919 koncert srbskega skladatelja ob sodelovanju naših domačih glasbenikov, gospé Negro-Hrastove in gg. Nika Štri-

tofa, prof. Karla Jeraja, Ladislava Czernyja in Rudolfa Paulusa.

Pero Lazar Stojanovič je vijolinist, ne samo virtuos na svojem godalu. Predstavil se je v prvi vrsti kot proizvajajoč umetnik, kot interpret velikih glasbenih duhov. Stojanovič je muzikalen, tehnično obvlada svoj inštrument z lahkoto; uživel se je popolnoma v njegove posebnosti in zahteve, vé, koliko mu smé zaupati in kako se dajo iz njega izvabiti vse muzikalne vrline. Uživel se je pa tudi v pojmovanje in namere raznih skladateljev, od katerih so nekateri živeli v povse drugem kulturnem osredju, kakor mi; zamisliti se v kulturno preteklost z duhom in čutom, to je znak umetnika. V tem pogledu je tudi zadovoljil ne samo široke plasti svojih poslušalcev, ampak tudi strokovnjake med njimi.

Stojanovič se je pa predstavil našemu občinstvu tudi kot skladatelj. Arija iz njegove komične opere »Tiger« (zlož. 1905) in njegov »Valse ronde I.« ter izvenprogramski dodatek: »Scherzo« iz komične opere »Ljubica na strehi« pač ne opravičujejo še sklepne sodbe. Vendar bomo smeli reči, da vsaj v dramatični glasbi ni njegovo težišče. Vse je čednopotezno, izpiljeno, korektno, blagodoneče, vendar ne diha iz teh lepoumerjenih naprevskih potez nobeno izredno svojstvo. Skladateljeva šola to precej pojasnjuje. Kompozicijo je študiral na Dunaju pri Richardu Heubergerju in Robertu Fuchsju — oba sta Štajerca. Kot glasbenika neoporečna v skladbi, pravilna v harmoniji, milopotezna v melodijskih črtah, finočutna hromatika — a vse brez prononsirane individualnosti. To sta prenesla tudi na svojega učenca. Morebiti si ta utre še svojo pot in najde novo smer; ima šele 42 let (rojen je v Budimpešti 6. sept. 1877). Vsekako pa obeta kot vijolinist v proizvajanju drugih mojstrov največ. Tudi tu učinkuje tradicija pouka. Vijoline se je učil pri Evgenju Hubayu in Jakobu Grünju v Budimpešti. Prvi je študiral pri Jos. Joachimju (rojenem na Ogrskem) v Berlinu; potem je sodeloval v Parizu v Pasdeloupovih koncertih in je stopil ondi tudi v ožji stik z Vieuxtempsom. Ta »vijolinska« preteklost je vplivala tudi na Stojanoviča. Grünov pouk je premostil vrzel med Budimpešto in Dunajem, kajti Grün je bil učenec dunajskega konservatorija. Poučeval ga je Jos. Böhm.

O proizvajanih točkah samo kratke pripombe. — Gius. Tartini (1692—1770) je bil nadarjen Piranec v dobi, ko je potekalo življenje ob naših morskimi bregovih skoraj brez skrbi in je bilo na svetu še nekaj zdrave romantike. Ti odnošaji so izgodili v Tartiniju neizčrpno množino muzikalnih misli, ki mu prekipevajo izpod peresa in izpod loka. Kakor sem že opazil, se je zamislil Stojanovič umetniško popolnoma v ono dobo, tako, da je sviral Tartinijevo skladbo ne kot moderen človek 20. veka, ampak kakor da je prišel iz 18. veka med nas. Vse pohvale vredno je bilo tudi spremljevanje gg. prof. K. Jeraja, L. Czernyja in R. Paulusa, ker se je diskretno podredilo glavnemu glasu in tako doseglo enoten, skupen umetniški učinek. Vobče moremo trditi, da je bila ta točka stilistično najboljša.

J. S. Bachov (1685—1750) koncert v e-duru za vijolino in klavir je bil gotovo neoporečen, kar tiče pojmovanja in izvajanja. Gg. Stojanovič in Štritof sta igrala prešinjena umetniškega duha Bachovega, dasi v modernejšem pojmovanju. To me ni motilo. A nekaj drugega

sem občutil. Bachove skladbe so ustrojene v smislu tedanje kulture in tedanjih godal. Da je poznala njegova doba vijoline takega tona, kakor ga ima Stojanovičeva, o tem sem prepričan. Vemo pa za gotovo, da ni poznala naših mogočnih koncertnih klavirjev. Da jih je Bach poznal in imel na uporabo, kakor mi, bi bil pisal drugače. A njegov klavir, ki se je ohranil in ga poznamo — hrani ga visoka šola za glasbo v Berlinu v svoji zbirki godal — je navzlic svojima dvema manualoma vendarle skromen, cvrčč instrument, obsegajoč samo pet oktav. Spremljevanje na tem klavicimbalu je imelo samo namen, vijolinski part s harmonijo skromno retuširati, dočim ga je Bösendorferjev velikan brutalno utopil, dasi si je g. Štritof prizadeval, krotiti po svoji moči neugnani glas tega črnega brdavsa. Vsa intimna poezija je šla po vodi. Za spremljevanje starih kompozicij priporočamo vdrugo manjši klavir; bo še ta premoččen. Lepota ni v bobnečih glasovih, ki povzročajo, da brné šipe, ampak v lepi umerjenosti. Grški mojster Kafezijas je dal nekoč svojemu učencu zaušnico, ker je pel »forte« na nepravem mestu, češ, da ni lepo, kar je veliko, ampak veliko je, kar je lepo.

M. Bruchov 1. vijolinski koncert (op. 26) je iz popolnoma drugega milijeja in mu pustimo tudi Bösendorferjev klavir za spremljevanje. Prišel je pač le zato na program, ker je postal nekako stalna repertoarska točka vseh goslarjev; dobra igra ga je napravila tudi ta večer še vabljivega, dasi je bil na koncu sporeda.

Pevske solo-točke, ki jih je pela gospa Negro-Hrastova, Čajkovskega »Hrepenenje« in »Smrt«, Puccinijeva »Molitev« iz opere »Tosca« in arija iz Bizejeve opere »Carmen« so dale umetnici priliko, da potrdi na novo, da se njen glas odpira in krepi, da se ona sama umetniško razvija. Prvi njen nastop je vzbudil nekaj bojazni, kakor da ni povse sigurna; drugi nastop je ta strah ponajveč razpršil. Menim, da je bilo to v zvezi z menjavo temperature, ki pri modnih toaletah ne ostane brez vpliva. Iz duše v dušo poje pevec ali pevka samo tedaj, ako ju ne motijo fizični občutki. Vokalizaciji bo gospa Negro-Hrastova nedvomno posvečala vedno vestnejšo pozornost.

Skerjančeva Jesenska pesem je moderna skladba zelo nadarjenega glasbenika. Vidi se ji pa, da se njen skladatelj ni še povspel do ravnovesja. Prav nič ne ugovarjam njegovi melodiji ali spremljevanju; nikakor pa ne najdem povoda za tak patos v izražanju in dinamiki pri kratki pesmici.

Spored v celoti je bil izmed najumerjenejših ljubljanskih programov. Ipak je bil več, nego dovolj obilen. Tartini in Bach, Valse ronde, Skerjančeva Jesenska pesem, Puccinijeva »Molitev« in Čajkovskega »Smrt« bi bile popolnoma zadostovale. Značilno in zanimivo je, da je izzval Stojanovičev »Valček« najburnejše priznanje. Pa pravimo, kako smo muzikalni!

Mantuani.

Koncert orkestralnega društva Glasbene Matice v Ljubljani.

Orkestralno društvo, ki se je pod okriljem in kot obstojni del Glasbene Matice ustanovilo meseca maja, je stopilo pred javnost s prvim zrelim sadom — prvim orkestralnim koncertom 9. decembra 1919. Bil je to lep, dostojen, povsem umetniški in za naš bodoči glasbeni razvoj mnogo obetajoč nastop. Orkester pod strokovnjaškim vodstvom konservatorijskega pro-

fesorja Karla Jeraja obstoji sedaj za enkrat iz samih godal: prvih in drugih gosli, viol, celov in basov. Šteje okrog 40 članov. Upamo, da se našemu domačemu konservatoriju posreči sedanji godalni orkester v doglednem času izpopolniti tudi še z raznimi drugimi, za celotni orkester potrebnimi godali oz. godbeniki. Spored skladieb, izvajanih na prvem orkestralnem koncertu, je bil prav dobro sestavljen in je nudil vsebinsko in oblikovno pomembna dela: Griegovo suito v starem slogu in dve elegični melodiji, Čajkovskega elegijo, Dvořakovo serenado in Boccherinijev menuet. Poleg godalnega orkestra je na tem koncertu nastopil tukajšnji kons. prof. Viljem Kopta kot virtuoz na oboi. Umetnik je iz svojega neznatnega instrumenta izvabil vse, kar je iz njega izvabiti mogoče. Naj bi njegov nastop pomogel tudi k temu, da se naš mladi glasbenonarjeni svet posveti v večji meri kot do sedaj študiju oboe in pihal sploh. Naše občinstvo, ki resne koncerte semtertja omalovažuje, ki si zlasti ob koncertih naših dveh odličnih pianistov Ličarja in Trosta s svojo nezadostno udeležbo ni dalo ravno najboljšega spričevala, je koncert matičnega orkestralnega društva posetilo v nenavadno obilnem številu.

Stanko Premrl.

To in ono.

Iz Krekove zapuščine.

II.¹

Naslov, ki sem ga dal nastopnim vrsticam, ni točen. Če govorimo o zapuščini kakega pisatelja, si predstavljamo pod tem izrazom navadno literarna dela — dovršena ali samo pričeta — ki so bila pisana očitno z namenom, da pridejo v javnost, ali so vsaj sicer v zvezi z javnim slovstvenim delom dotičnega literarnega delavca. Pri stvarih, ki jih nameravam objaviti v tej razpravi, pa o tem ne more biti niti govora, da bi jih bil Krek namenil za javnost. Med njimi se nahaja n. pr. verz iz psalma 118. in en distih rimskega satirika Marcijala, ki ju je zapisal Krek očitno samo radi tega, ker je našel v njih izraz za svoje notranje razpoloženje. Naša »zapuščina« je nastala na ta-le način: Krek je bral na Brdu (pri Lukovici) pri svojem prijatelju gosp. župniku Slaku francoske in angleške klasike. Pečal se je tudi z madžarščino. Bilo je to dober mesec pred smrtjo, v poletju 1917, ko je bival poslednjikrat na Brdu neposredno pred odhodom na svoje zadnje potovanje: v Dalmacijo. Menda pravi Ciceron, da je treba brati vedno »cum stilo in manu«, mi bi rekli: »s svinčnikom v roki«. Tega se je držal tudi Krek, a na poseben način. On ni v knjigi mest, ki so ga posebno zanimala, podčrtaval, ampak si jih je izpisoval. Tako sem n. pr. lansko leto objavil v »Dom in Svetu« citat iz Flauberta (»Comédie de la mort«) o tem, kako naglo je po smrti človek na svetu pozabljen, ki si ga je izpisal Krek v izvorniku; očitno si ga je hotel posebno obdržati v spominu. Še večkrat pa je razvidno zanimanje, ki ga je posvetil Krek kakim pesmi, iz tega, da ni pesmi prepisal v izvorniku, ampak v prevodu, bodisi v prozi brez posebnega ozira na ritem in rimo, bodisi v verzih. Veselilo ga je poskušati, kako bi se izrazila dotična stvar v sloven-

¹ Glej »Dom in Svet« 1918, str. 164!